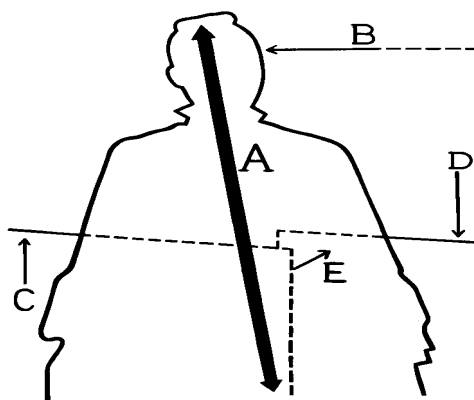

L'Edició al País Valencià: entre la Realitat i el Desig

per Josep Ballester i Josep Franco

Breu itinerari històric

Durant els anys més foscos i tristos del franquisme, només hi havia tres editorials al País Valencià que publicaven amb una certa regularitat en català: *Torre*, *Sicània* i *Lletres valencianes*. Es dedicaven, bàsicament, a la poesia, encara que també publicaren algunes narracions i alguns reculls de prosa. Però, en iniciar-se la dècada dels seixanta, la seua activitat esdevingué pràcticament nul·la. L'editorial *L'Estel*, que havia publicat alguns llibres notables abans de la guerra, reprengué la seua activitat l'any 1962, sota la direcció de Manuel Sanchis Guarner i Adolf Pizcueta, però tingué una vida breu. També Joan Senent, editor de la revista *Gorg*, tot un símbol de la segona renaixença valenciana, que va ser clau-

surada l'any 1972 per ordre gubernativa, intentà consolidar una marca editorial, a partir d'un premi de narrativa, que va coincidir en el temps amb la breu iniciativa de l'editorial *Prometeo*, que publicà alguns llibres en valencià, bàsicament de narracions.

I durant els anys següents es va produir un esclat editorial, molt més vinculat a iniciatives patriòtiques, caracteritzades per la bona voluntat, que no a una decisió ferma de consolidar un projecte editorial professional i seriós que posés fi a una deficiència secular. *Garbí*, *Tres i Quatre*, *Albatros*, *Lletra Menuda* i *Jesús Huguet*, editor són algunes de les propostes nascudes en aquells moments d'eufòria antifranquista. Les peripècies d'aquestes editorials, que no podem relatar en aquest article informatiu, donen per un bon

volum, que resultaria ben il·lustratiu. A tall de resum, bastarà constatar que només *Tres i Quatre* ha sobreviscut fins els nostres dies, i això perquè, al front de la iniciativa hi ha uns personatges tan decisius com Eliseu Climent, Rosa Raga i Carles Jorro, caps visibles d'un contuberni entossudit a dignificar la societat valenciana.

Més tard, ja amb el franquisme liquidat, però en un ambient que encara arrossegava les rèmores d'una dictadura llarga i tenaç, *Edicions El Cingle*, dirigida per Manuel Tarín amb la col·laboració d'alguns autors joves, va fer possible, durant els seus set anys d'existència, els premis de literatura infantil *Enric Valor* i encetà diverses col·leccions on publicaren les seues primeres obres alguns dels autors més interessants d'un panorama que començava a renovar-se. I *Gregal*, un projecte de gran volada, auspiciat des de les institucions valencianes i dotat de tots els mitjans necessaris per assolir l'èxit, va morir víctima de l'ambició d'alguns personatges sinistres que, com precursors de la nova ètica que començava a imposar-se en el panorama polític, es van enriquir amb maniobres fraudulentess i feren desaparèixer el miratge. Una altra història que també mereixeria un profund estudi, sobretot perquè és molt il·lustrativa de com les institucions poden interferir la marxa de la història amb intervencions precipitades i basades en l'amistat -i se suposa que en les comissions- més que no en la professionalitat dels individus que designa per exercir determinades canongies.

Els professionals

Des d'aleshores, el panorama editorial valencià no sols s'ha ampliat, sinó que s'ha diversificat, com exigeixen les actuals circumstàncies del mercat del llibre. Gràcies, sobretot, a la implantació del català a l'escola, existeix un públic lector que ha fet que les vendes de llibres hagen augmentat notablement en els últims deu anys. Les editorials que protagonitzaren la resistència amb un evident risc econòmic i una nul·la formació empresarial, han hagut de professionalitzar-se per esdevenir competitives.

Tres i Quatre, l'editorial degana del país, que començà, sense permís oficial, l'any

1968, compta actualment amb més de cinc-cents títols en el seu catàleg. El nom de l'editorial està lligat indèstriablement al de la llibreria homònima i, sobretot, als Premis Octubre, una de les fites culturals -i polítiques- més importants de l'any en el panorama cultural català. Des de fa uns anys, la festa literària que eren els premis ha esdevingut una mostra de vitalitat cultural, amb trobades d'escriptors, simposis, conferències i debats que converteixen la ciutat de València -a pesar de tot- en la capital cultural del país durant els últims dies d'octubre. Llàstima que, entre tants actes internacionals i tants personatges notables, la literatura i els escriptors, que haurien de ser els protagonistes, hagen quedat relegats a un segon terme i hagen perdut el protagonisme que, des de diverses associacions i col·lectius, pretenen recuperar en el futur.

L'any 1983, Valerià Miralles i Gabriel Sendra fundaren Edicions del Bullent, que semblava haver-se apagat una mica però que, des de fa uns mesos, ha tornat al mercat amb nous projectes i noves col·leccions, com ara la d'assaig i la de narrativa juvenil, amb uns productes de gran qualitat, tant en allò que fa a la presentació com al contingut.

Però, sens dubte, la màxima novetat l'aporta Edicions Bromera, nascuda l'any 1985 a les comarques valencianes, i concretament a la ciutat d'Alzira, amb un esperit inquiet i renovador. L'editorial de Josep Gregori, sense cap enyorança del passat, ha sabut trencar el monopoli de València i s'ha consolidat en el mercat amb un catàleg que presenta, ja, més de dos-cents títols: narrativa clàssica universal -amb Poe, Henry James o Stevenson, entre altres-; literatura per a joves i per a infants; obres recents, produïdes al nostre país o traduïdes -Xukri, Casares, Lozano, Franco, Cremades o Seguí, per citar només alguns noms-, i una col·lecció específicament destinada a la reedició d'obres de Joan Fuster, algunes de les quals eren difícils de trobar, configuren l'amplíssim ventall d'ofertes, acuradament presentades, que han convertit Bromera en la sorpresa valenciana dels últims anys.

I hi ha, encara, l'editorial Tàndem, creada l'any 1990 amb la idea d'aproveir, bàsicament, el mercat destinat als primers lectors i de satisfer la demanda de material escolar i de suport didàc-

tic. Però, malgrat la seua curta vida, aquesta editorial ja ha publicat, també, la trilogia *Cicle de Cassana*, d'Enric Valor i ha encetat, amb els llibres dedicats a Joan Fuster, Vicent Ventura, el cardenal Tarancon i el mateix Enric Valor, la col·lecció *Tàndem de la memòria*, una de les propostes de llibres biogràfics més originals del mercat.

La resta de projectes són menys ambiciosos o es mouen en terrenys menys concrets, com ara el cas d'Albatros, que es dedica a la publicació de facsímils, o el de J.J.2, que edità durant uns anys la revista infantil Camacuc i ara ha iniciat la publicació d'algunes noves col·leccions que encara no s'han consolidat. També Tabarca intenta consolidar-se en el mercat dels llibres de text, amb un important llegat constituït per alguns dels llibres de text que més es van vendre durant l'època de Gregal i amb la nova publicació de llibres per a autoaprenents. Voramar es dedica, sobretot, als llibres de text, amb l'experiència de l'empresa mare, *Santillana*, però ha començat, també, a publicar llibres infantils i juvenils. Germania és una de les editorials valencianes més joves, amb una proposta interessant de llibres d'assaig, bàsicament, i amb algunes altres col·leccions que encara estan en els seus inicis. Un cas a part són La Forest d'Arana, nascuda de les tertúlies literàries conduïdes per Pere Bessó, i Les Edicions de la Guerra, de Vicent Berenguer, editorials dedicades a la poesia que han tret al mercat productes d'una qualitat indiscutible, dirigits a un públic molt concret. Fa poc de temps, una institució valenciana ens va sorprendre amb la celebració del dia del llibre valencià i, amb aquesta excusa, hi van aparèixer unes quantes editorials que es caracteritzen per l'anarquia ortogràfica i per l'escassa incidència de les seues produccions en la societat valenciana. Es tracta d'editorials l'àmbit de les quals es redueix a la ciutat de València i, en alguns casos, a barris molt concrets.

Haurem de parlar, finalment, de les edicions institucionals, al front de les quals hi ha destacat durant molts anys la Institució Alfons el Magnànim i, concretament, la Institució Valenciana d'Estudis i Investigacions (IVEI) que ha publicat obres d'alta volada però ha utilitzat, majoritàriament, el castellà, llevat d'algunes excepcions, com la col·lecció divulgativa *Descobrim el País Valencià* o la magnífica col·lecció de

poesia dirigida per Marc Granell i E.J. Verger. Recentment, uns volums que repassen la història del País Valencià des de diversos punts de vista ha estat una de les últimes fites d'aquesta institució. Les altres institucions practiquen encara una política editorial més ambigua i, molt sovint, contrària als interessos de les editorials privades, que arriben a arrisquen uns diners importants. Hi ha publicacions ben diverses, però sense criteri, sense una distribució ben organitzada i, per desgràcia, sense massa gust. Només els catàlegs d'algunes exposicions importants, on es deixa veure la mà de Josep Palàcios, es podrien salvar d'aquesta desqualificació global que, no obstant això, ens costa molts diners als contribuents.

Algunes dades d'interès

En el rànquing de producció editorial catalana de l'any 1992, *Bromera* ocupa el lloc onzè amb noranta-dos títols publicats; *Tres i Quatre*, amb cinquanta llibres, ocupa el lloc vint-i-tresé i *Tàndem* és al lloc vint-i-quatrè, amb quaranta-nou títols. L'expansió de les dues joves editorials és ben palesa i com que *Tres i Quatre* també s'ha consolidat, creiem que el panorama resulta satisfactori si el comparàvem amb la situació de fa només deu anys. La major part de les editorials valencianes s'han modernitzat, s'han esforçat a buscar mercats nous i han ampliat el ventall de les seues ofertes fins i tot amb la venda a domicili, una iniciativa que ha posat en pràctica, fa poc de temps, *Edicions Bromera*. Però, malgrat aquesta dinàmica empresarial, el nombre d'exemplars venuts no hi ha augmentat d'una manera notòria. De manera que, com quasi sempre que parlem de la realitat cultural del nostre país, cal ser optimista amb unes certes reserves.

D'avui per demà : què cal millorar

És cert que, des de la implantació de l'ensenyament obligatori del valencià en els diferents nivells educatius, ha començat a formar-se un públic lector, passiu -captiu, com han assenyalat alguns estudiosos de la matèria- però necessitat

de materials de lectura. Però si les vendes no augmenten i les estadístiques lectores no milloren, aquesta perspectiva optimista no ens ha d'enganyar: s'han d'aplicar d'una manera urgent noves estratègies que possibiliten l'augment de les vendes. Si no és així, alguns editors hauran de canviar de negoci en un termini breu de temps.

Es parla de rebaixar els impostos que graven els preus dels llibres, de millorar les ajudes institucionals, d'augmentar i actualitzar la publicitat, de facilitar l'accés del lector voluntari a les novetats editorials... Cal, també, millorar la qualitat professional dels editors i de les persones que es mouen al seu voltant; escriure un llibre interessant i editar-lo bé no és encara suficient en un món on existeixen uns importants interessos comercials i on els drets de traducció, per exemple, són adquirits per grans editorials que no faciliten la traducció a d'altres llengües.

Un cas paradigmàtic, en aquest sentit, va ser la publicació del *Diari d'un jove maniàtic*, del qual Bromera va adquirir els drets abans que cap editorial peninsular. Cal que obrim un debat ampli i seriós sobre aquest tema. Un debat que done veu a tots els implicats en el procés editorial, i que s'estenga a tot l'àmbit del domini lingüístic català. I cal, sobretot, tornar a considerar com un sol mercat tot el domini lingüístic, sense prejudicis ni reticències; a pesar d'un conegut eslògan, el públic potencial de lectors en aquesta llengua no es redueix als famosos sis milions, en som més de deu milions i cal aprofitar aquesta realitat inqüestionable per consolidar no sols el mercat editorial sinó també moltes altres iniciatives culturals i polítiques que tendesquen a mirar el futur amb optimisme i que ens ajuden a entrar a Europa amb peu ferm i amb empreses competitives, que no corren el risc de ser engolides, d'ací a pocs anys, per les empreses més grans. \

